

ТИЖНЕВИК: REVUE HEBDOMADAIRE: ТРИДЕНЬ UKRAINIENNE

Число 16 (122), рік вид. IV. 29 квітня 1928 р. Ціна 3 ₴р. (Prix 3fr.)

Париж, неділя, 29 квітня 1928 року.

Концепція єдиної, неділимої Росії довгий час і своїм масштабом, і самим фактом свого існування тяжила на політичній думці Європи, тримаючи її в певному гіпнозі. Шкідливого впливу того гіпнозу зазнала на собі і українська справа, коли по великій війні та революції з нею знову по віковій перерві довелося зустрітися військовим та дипломатичним проводирям Заходу.

Але визволення з московського ярма поневолених народів, утворення чи відновлення ними самостійних держав, непохитна воля до незалежності, що її український народ виявив, його героїчна збройна боротьба за волю на Україні, неперестанна діяльність і тверда непримиренна постава і нашого правительства, і нашого громадянства, що опинилися за кордоном, — все це не тільки захитало міць тієї потворної концепції, але і до щенту розбило її.

І саме останніми часами являємося ми свідками того безсумнівного перелому, того повороту, що відбувся в думках і настроях урядових і громадських кол Європи. Цей перелом викреслив нарешті з політичних комбінацій майбутнього штучне відновлення великої тюрми народів, що звалася Російською імперією, і звязує відбудування нормального життя на Сході і разом з тим і повернення втраченої рівноваги в Європі з виразними стремліннями України та її сусідів до самостійної державності. Цю зміну мусять з люттю констатувати і наші воюги.

Та політика сантиментів не знає. Її диктують інтереси тих чи інших країн, регулює їх відношення їхніх сил, вона рахується з фактами, особливо з фактами із сфери економічної.

Це добре розуміють оборонці російського імперіялізму — червоного, чи білого, або чорного — все одно. Сила факту, сила життя примусила вже їх багато де-чим поступитися з московського стану посідання на Україні. Од категоричного — «не било, нет і битъ не может» довелося їм прийти аж до признання самостійности України в царині культурній, а далі і політичній, про що свідчать хоч би уступки національному рухові навіть окупантів, що змушені були проголосити українську самостійну совітську республіку. Та вибиті одна по одній з таких, здавалося б, ніби то міцних позицій, окопалися вони тепер на останній лінії — позиціяк економічних. Ото й намагаються вони переконати своїх прихильників, що Росія ніби то не може, — слід би було сказати: не хоче, — жити без України, а Україна не здатна існувати без Росії, бо вони економічно, мовляв, міцно звязані, творять, ніби то, суцільність.

От тому надзвичайно своєчасною видається нам ініціатива Українського Республікансько-Демократичного клубу в Празі спинити увагу громадянства на цих питаннях. І ми можемо тільки найщиріше привітати виступ проф. В. Тимошенка, присвячений економічному обґрунтуванню нашої самостійности. Ми вважаємо за конче потрібне на своєму місці як найдокладніше зазнайомити з ним наших читальників.

Потрібно висвітлювати це питання серед нашого громадянства, постачаючи йому необхідні в обороні прав України та в боротьбі за державність її аргументи. Та ще потрібніше — ознайомити з справжнім станом річей на Україні в сфері економічній Захід.

Перебування закордоном численних кадрів нашої інтелігенції, серед якої ми маємо таких видатних економістів полегуше це завдання.

Ознайомлюючи практичних і реальних людей Заходу з економічними підвалинами самостійности України, ґрунт готуємо до її незалежности.

* * *

В цьому числі містимо ми змістовні і теплі сторінки споминів, присвячені життю і діяльності одного з найвидатніших і найчільніших діячів та проводирів українських минулого віку — проф. Володимира Антоновича.

Хочемо ми тим не тільки пошану належну віддати його світлій пам'яті в день 20-тиліття смерти.

Бурхливі часи визвольної боротьби, її труди і жертви і все те, що наше громадянство перебуло і переживає тепер, відділили його від недавнього нашого минулого, ніби порвавши ті нитки, що еднають в одне суцільне колишні покоління з майбутніми. Тому вважаємо впрост за свій обов'язок нагадувати громадянам ясні постаті незабутніх трудівників на народній ниві, борців за щастя рідного краю, основоположників нової України.

Особливо доцільним і потрібним робити це видається нам саме тепер, коли серед частини молоді нашої, — іноді не геть то вже і молоді, — помітно нахил давати послух проповіді тих, що, може часом і несвідомо, нехтують самі і інших закликають нехтувати — самовідданою, за найтяжчих часів і найтрудніших умов, і такою багатою на наслідки, що аж тепер озиваються, — працею наших попередників, тих попередників, що без них не було б і сучасних проповідників.

Серед цих попередників наших і предтеч самостійної України почесне місце в історії українського руху належить і завжди належати, ме великому вченому і вчителю — Вол. Антоновичеві.

Пам'яті В. Б. Антоновича.

(З приводу 20-ліття з дня його смерті).

Вже двадцять літ, як не стало одного з найбільших людей української справи — проф. Володимира Бонифатовича Антоновича. Доля його, як і інших видатних діячів українських, відбила на собі фатальні сліди того мертвого московського режиму, що під ним провадився український національний рух на протязі останнього століття. Людина, що знайшла в собі високу духову силу самовизначіння національного, автор незабутньої в історії українського руху «Сповіді», людина глибокого переконання та сильної волі, В. Б. на протязі пів-століття своєї діяльності наукової та громадської, хоч як твердо йшов до одної незмінної цілі, але під непереможним тиском режиму мусив змінити тактику та звужувати шлях своєї діяльності, аби зовсім од життя не усунутись. На полі науковому він мусить покинути ті ділянки української історії, яким на початку віддає свою увагу, в яких виявлялася органічна сила української нації. Від подій і доб великого національного підйому був він примушений перейти до нейтральніших об'єктів наукового досліду, влірнає в архивну роботу і нарешті майже замикається навні в узькій ділянці археології. Як взагалі в тодішньому життю під самодержавним режимом московським, робота В. Антоновича — наукова

й громадська — переходить в таємні підвали життя. Виклади його, як професора, відбуваються в приватних помешканнях, нелегально. Праця громадська так само переводиться в таємних організаціях. Врешті В. Антонович та спільники його по національно-громадській роботі приходять до думки забезпечити можливість і здобутки української національної праці — на терені іншої держави, де частина українського люду все ж користувалася певним мінімумом національної свободи під охороною державної конституції, бодай би й такої, як австрійська.

В таких умовах процеси цілого руху українського та факти з діяльності окремих людей в ньому не фіксувалися навні, як звичайно в нормальних умовах, а крилися в безвісті «підпольного» життя й тому засуджені згубитися навіки для історії наших національних змагань, коли свідки тих подій не врятують їх в своїй пам'яті. Тому й я важуся подати бодай крихти своїх спогадів про великого діяча українського, з яким доля дала мені щасливу можливість співпрацювати на протязі більше десятка літ.

Вперше побачив я В.Б. Антоновича на приватних викладах з історії козацтва, в роках 1889-1890. Історія національно-громадських рухів українських вже не могла викладатися з університетської катедри, і виклади ті відбувалися таємно — спершу в помешканні Василя Никодимовича Вовка-Карачевського (на Мало-Владимирській вул.), а після в помешканні міської школи (по обіді, коли школяри розходилися) десь в районі Дмитровської вул., — в тій школі учителювала дружина українського поета Мусія Степановича Кононенка (псевдонім М.Школиченко). З нинішнього погляду здається дивним, що люде знаходили охоту й інтерес конспіруватися для такої справи, як виклади з історії. Але для того часу це було не лише нормально, а й цілком необхідно, бо лише таким способом можно було здобути певне й систематичне знання рідної історії. Курсів української історії тоді ще не було, — рука московського режиму не пускала їх, а в курсах загальної та російської історії наша минувшина фальсифікувалася в напрямі московської державної ідеології. До знання рідної історії доводилося приходити самотужки, перериваючи сировий матеріял, що містився в «Архиві Юго - Западной Россіи», та дрібними округинами — в журнальних статтях — здебільшого «Кіевской Старины». То ж цілком зрозуміло, що щасливою нагодою послухати систематичний курс — повний чи частковий — української історії з уст ученого-громадянина тодішні земляки дуже дорожили, і ті виклади відвідувалися так повно і широко, як це було можливо з погляду на вмістимість помешкання та з погляду політичної безпечности. Незалежно від того, виклади В. Б. інтересували і самі по собі тим науковим змістом своїм, який вкладав у них знаменитий вчений. Молодих слухачів, що здебільшого інтересувалися сучасним політично-суспільним життям, дуже захоплювали ті соціально-економічні та політичні підклади народніх рухів, які виразно перед ними викривав лектор. Не кажу вже про те, що виклади, не визначаючись зовнішніми ефектами, робили велике вражіння на слухачів натхненням творчости, що світилися з слів та навіть з обличчя лектора, осяяного

внутрішньою працею творчої думки. На щастя ті курси не пропали і для нащадків, — їх записано і видано закордоном п. з. «Бесіди про часи козацькі». Записав їх один з многонадійних тодішніх слухачів Андрій Кучинський, що, на жаль, тих надій не виправдав, пішовши на педагогічну службу, опинився він на посаді директора гімназії у північному Новгороді, там несподівано помер од тифу ще задоего до революції.

Як згадував я, виклади відбувалися таємно. Дуже дивно, що часті і численні збори ті не було викрито, — пояснюється це великою дисциплінованістю відвідувачів, що досить пристосувалися до відвідування всяких нелегальних зборів. Лише один раз заскочив поліціант збори в школі пані Кононенкової. На такий випадок наперед вироблено певну тактику. Вглянувши несподіваного слухача в дверях, В. Б., не міняючи тону й темпу свого викладу, поволі, влучно перейшов на археологію. Господиня запросила того гостя до їдальні свого помешкання в тому ж будинкові та, частуючи його вином, пояснила, що то професор підготовлює своїх співробітників до участі в археологічному з'їзді, який мав за кілька місяців відбутися. Коли на прощання поліціант дістав у руку червінця, то залишився з усього того інциденту дуже задоволений, і справа на тому і стала. Це було на останньому чи передостанньому викладі курсу. Так колись — та й не дуже давно — українці здобували історичну освіту...

* * *

В ближче співробітництво наукове з В. Б. увійшов я в праці над біографічним словником. Не знаю, з чиєї власне ініціативи, виникла думка скласти біографічний словник діячів-українців та чужинців, що яким-будь способом спричинилися в своїй діяльності до української справи чи навіть взагалі працювали на українській території. План цієї праці задумано дуже широко, увівши в її обсяг діячів з найдавніших часів історичних. Отже, мимо свого значіння як справочника, ця праця мала задовольнити потреби в певному історичному компендіумі, якого тоді так дуже бракувало. Провід в цій праці належав В. Б. Антоновичу при найближчій допомозі молодого ще тоді професорського стипендіята М. С. Грушевського. Крім того, участь в праці брали видатніші українські історики — В. І. Щербина, І. М. Каманін, М. В. Василенко, А. І. Істомин, К. М. Мельник, пізніше — В. М. Доманицький, С. О. Єфремов. Було ще кілька співробітників, як Г. Л. Берло, Г. П. Ямпольська. Мені доручено було організувати гурток співробітників, що опрацьовували б біографії діячів з церковного поля. В той гурток входили мої товариші по київській академії: С. О. Ліпковський (після видатний діяч на Катеринославщині), С. М. Іваницький (автор монографії про Геврасія Ліңцевського), М. А. Шпачинський (автор монографії про Арсенія Могилянського), Г. А. Ярошевський (після — перший митрополіт православної автокефальної церкви в Польщі), Е. К. Червинський (здібна, працююча людиною безслідно загинула в умовах педагогічної служби в духовній школі), В. І. Селін та інші більш випадкові співробітники. Словник доведено було до літери О і вири-

шено було, після відповідного порозуміння, друкувати його в числі видань Наукового Т-ва у Львові. Треба лише було перекласти частину (досить значну) біографій, що їх писали де-які співробітники мовою московською. На жаль, людина, що їй доручено було той переклад, затягла роботу аж на кілька літ, матеріял через те застарівся, і для друку треба було його знову переглянути та освіжити новими джерелами. Річ це була надзвичайно складна, і тому справа з друком сплилася. Оригінал (здається, врешті і з українським перекладом) передано Науковому Т-ву у Львові. Праця та, гадаю, не втратила своєї цінності, і колись буде її використано, коли стане на чергу справа видання біографичного словника діячів України.

Дуже шкода, що в тодішніх умовах, за яких пропадало так багато не лише добрих намірів, але й доброї праці, не доведено до краю та не видано біографичного словника українського. Проте, підприємство це мало корисні наслідки бодай посередні. На протязі кількох літ група молоді науково працювала, будучи введена в саму кухню наукової праці, під проводом та при участі найкращих наших істориків на чолі з В. Б. Антоновичем. Із згаданих угорі розправ де-яких з тих співробітників видно, що участь їх в даній праці не була безплідна. Науковий провід В. Б-ча був надто цінний для тих, хто ним користувався. Він не давав своїх готових вислідів, що давили бна молодий, невірний розум. Одсилаючи безпосередне до самих джерел, він давав лише натяки в формі поставлення тих проблем, які належало вирішити.

Ледве чи не більше мали ті збори значіння політично-громадське. Звичайно по скінченню наради над словарем гостинний господарь запрошував до їдальні, де гості розсаджувалися за добре киянам відомим круглим столом. Тут починалися розмови іншого змісту — політично-громадського: переназувалися новини з життя українського й загально-російського, які не могли попасти в тодішню підцензурну російську пресу, провадився обмін думок в актуальних сучасних справах, фактично означалися лінії й засади українські в сучасному життю. Господарь здебільшого не сидів на місці, а обходив гостей круг стола, частував, кожному знаходив сказати щось інтересне, дати раду і вказівку що-до якоїсь праці — наукової чи громадської, а разом слідкував за загальною розмовою, яка за столом точилася, кидаючи своє влучне слово, що звичайно освітлювало всю ситуацію. Такі збори кочне були потрібні в тодішніх умовах. В Києві в той час були два політичні салони, що були лабораторіями української політичної думки: салон О. Я. Кониського, де що-дня збиралися в його помешканні (на Бібіковському Бульварі, 36) місцеві й приїзжі українці, та отой салон В. Б. Антоновича (на розі Жилиявської та Кузнечної вулиць). В обох цих місцях, крім згаданих ширших зборів, відбувалися й тісніші наради великого, як на той час, політичного значіння.

В той час було в Києві ще кілька салонів, значно численніших — у родині М. В. Лисенка, М. П. Старицького, О. П. Косач, — але останні мали характер більше літературно-художній, — тут українська молодь усвідомлювалася з боку культурно-національного і вже потому вводилася в коло інтересів національної політики.

В праці громадській стикався я з В. Б., беручи з ним участь в Раді отої всеукраїнської організації (таємної), що утворилася в р. 1897 в Києві і після дістала назву ТУП'а (Товариство Українських Поступовців). В. Б-ча на перших установчих зборах організації обрано почесним членом. Залишаючись на цьому становищу до самої своєї смерті, В. Б. не номінально носив цю гідність, а фактично й дуже активно працював в організації. Оскільки в ній Лисенко мав ролю вольового стимулу через свою імпульсивну едачу художника, остільки Антоновичу належав провід ідеї та організації. Значіння даної організації та участі в ній В. Б-ча було величезне, — і до того не можна підходити з міркою нинішнього часу. Треба мати на увазі, що в той час українська політична робота на російському терені що-йно лише ставала на ноги, бувши головно рефлексом аналогічних течій в Галичині. Свсерідні політичні організації на Україні (не заводячи сюди таких по суті неполітичних об'єднань, як «Стара Громада» в Києві) виникають десь на початку 80-х років в таких несміливих програмах, як «Profession de foi» молодих українців» (друковалося 1893 г. в «Правді»), в організації «Тарасівців» (у Києві) та кількох невеличких гуртках по інших українських містах. Перша партія політична — РУП (Революційна Українська Партія) повстала лише 1900 р. — і теж не була ні виразна, ні активна. Тоді діяльність ТУП'а набірала значіння подвійне: чинника реальної української роботи в умовах російського життя, переважно культурно-національної, і певної лабораторії спеціально політичної думки й акції на Україні. В обох напрямках практичний розум та широкий політичний світогляд В. Б. прислужилися найбільше для успішної діяльності ТУП'а. Пригадую, що в найтрудніших, найбільш складних обставинах знаходив вихід та виводив справу з темних нетрів все той ясний практичний розум В. Б-ча.

З надзвичайно скромної натури своєї В. Б. ухилився од політичних виступів зовнішніх; коли ж обставини примушували його до того, то ті виступи буля яскраві і блискучі. Досить пригадати виразну «Сповідь», що назавше залишиться пам'яткою в історії нашого національного руху. За мого часу сильне вражіння мали статті В. Б-ча з приводу проти-українських уступів в романах Г. Сенкевича та — особливо — проти українофобських статтів проф. Т. Флоринського; остання праця мала велике практичне значіння, не лише з огляду на авторитет автора, але й дійсно по силі річевих аргументів. З погляду річевої аргументації засад українства вплив мали також висліди з його лекцій (приватних, на зразок згадуваних вище) п. н. «Три типи народности» (друковані анонімно в «Правді»); аргументи цієї статті здобули собі широкий вжиток для тодішньої полеміки — літературної й словесної — в українській справі.

* * *

Великий учений, В. Б. Антонович був разом реальним і далекоглядним політиком, для чого служили йому і природний хист, і історичний досвід ученого, і розважлива думка над сучасними подіями. Що до

перспектив української справи в самій Росії В. Б. мав ясне уявлення, що той колос, не опертий на добрій волі народніх мас, мусить упасти; але до того моменту потрібно заховати максимум української національної сили, ту силу розвинути бодай культурно, коли не можна політично. Тому В. Б. всіма можливими способами сприяв культурно-просвітній праці в українських гуртках — в середніх та високих школах, українському видавництву (йому досить завдячує на перших кроках своїх в-во «Вік», не кажучи вже про «Кіевскую Старину»), українське книгарство (за його допомогою повстала спеціальна українська книгарня під фірмою «Кіевской Старини») та всякі способи поширення української книжки. Лише такі способи української праці, та й то з великим обмеженням і небезпекою, можливі були навіть у той час, — всі ж інші — полягали в таємній пропаганді серед селян та робітників, пропаганді здебільшого бунтарській. До цих останніх способів В. Б. не був здатний вже навіть з огляду на свій вік похилий, і за це в останні літа життя довелося йому зазнати прикрих докорів від молодшої генерації, коли по революції 1905 року виявилися ширші можливості політичної праці — за 2-3 роки до його смерті в дуже поважному віці. Не вбачаючи можливості серйозних досягнень національних в межах Росії, В. Б. разом з другим провідником нашої справи О. Я. Кониським прийшли до висновку поширяти ті можливості на терені галицькому, де ґрунт для того в певній мірі давали конституційні умови австрійської держави. З тих його планів повстала польсько-українська угода 1893 року — т. з. «нова ера». В свій час радикальні галицькі елементи, проваджені М. Драгомановим, жорстоко нападали на «нову еру» та на творців її. З погляду тактичного такі напади були оправдані й корисні, бо не давали заспокоїтися на певних, досить невеликих, досягненнях. Але річею ті напади не мали ґрунту, бо власні сили галицького національного руху не були ще великі і сами по собі, без їхніх компромісових угод, не могли дати позитивних досягнень, — нинішній стан українського життя в Галиччині, через 35 літ по тих бомбастичних докорах творцям «нової ери», досить ясно це доводить. Головним наслідком «нової ери» було засновання української катедри Східньої Європи у Львівському університеті, яку мав обійняти В. Б. Але фізичні сили вже не дозволили йому взяти на себе великий тягар цієї праці, дуже відповідальної з огляду на умови її в Галиччині. Замість В. Б. ту місію взяв на себе М. С. Грушевський. Вибір був дуже щасливий, — і коли б «нова ера» обмежилася лише цим досягненням, то наслідки діяльності проф. М. Грушевського в Галиччині вже сами по собі цілком виправдують ту політичну акцію, що її творцями були Антонович, Кониський, Барвінський.

* * *

В приватному житті В. Б. був надзвичайно, феноменально скромною людиною. В своїм поведженню він завше ховав своє особисте «я», цим даючи зразковий та, на жаль, мало наслідуваний приклад своїм сучасникам. Скромність його була просто анекдотична, — з нею звязу-

вано багато анекдотів, що здобували особі В.Б-ча якийсь легендарний характер.

Коли своїй долі я взагалі завдячую, що звела мене на життєвому шляху з людьми, од яких зазнав я багато щастя, то в першій лані тих людей був В. Б. Антонович. Від нього дістав я науку не стільки книжну (він не був моїм професором), скільки життєву, бо дійсно був він провідником на перших кроках громадського шляху мого. Образ цієї людини ніколи не забуде той, хто мав нагоду її пізнати.

Останній раз бачив я В. Б. за рік до його смерті. Переїхавши з 1900 р. до Петербургу, я наїздив лише в гостини на Україну. Озвідуючи близьких людей у Києві, я не лише з обов'язку ввічливости, але й з глибокої моральної потреби бував і у В. Б. В останнє побачення В. Б. духово був незмінний, — так само був його «дух бодр», той самий виявляв він свіжий інтерес до справ громадських, так само вражала ясна його орієнтація в подіях — в нових перспективах українського життя в Росії. Але час помітно руйнував його фізично, і серце стискалося, бо видно було, що почислено вже дні людини, якій українське життя завдячує великими придбаннями.

О. Лотоцький.

«Дві системи».

«Одиноким позитивним рішенням конференції, каже п. Юр. («Экономическое Обозрение» Июнь 1927. Стор. 20. Юр. Международная экономическая конференция»), розбираючи наслідки праці Міжнародної Економічної Конференції 1927 року в Женеві — було прийняття формули про «мирне співіснування двох систем», що, без сумніву, є великим досягненням С.С. С.Р. й доказом зросту його питомого тягара в світовій політиці та економіці». Одже, існує дві економічні системи — система совіська й її протилежна капіталістична. Одна мусить знищити другу, — компромісу не може бути. Навіть, ще Ленін, висунувши питання «хто кого»? сказав: «або загинути, або дігнати передові країни й перегнати їх, також і економічно». (Ленін. Сентябрь 1927 т. XIV г. II Стр. 213). «Наше дальше будівництво означає зміцнення суперництва між соціалізмом, в особі першої республіки Рад, й капіталістичною системою господарства («дві системи» С. В.). Через те й наші успіхи або поразки в значній мірі опреділюють розвиток й наслідки боротьби між капіталізмом та соціалізмом». («Экономическая Жизнь» №239. 1927. Промова Голови Ради Народніх Комісарів С.С.С.Р. п. Риков на ювілейній сесії Ц.В.К.С.С.С.Р.). В цій же промові Риков зазначив, що С.С.С.Р. випередив розвиток своїй господарки до військового часу. «Процес різкого катастрофічного падіння й небувалого швидкого піднесення є характерною рисою всього пройденого». Другий ватажок С.С. С.Р. п. Сталін у своїй промові на XV з'їзді В.К.П. (б) сказав: «Ми піднесли нашу соціалістичну індустрію, встановивши для її розвитку рекордний темп і утвердивши для неї гегемонію в усьому народньому господарстві. Перешкоди будуть, але ми їх не боїмося».

Про капіталістичну систему він сказав: «Повільно, дрібними кроками посувається вперед загальний індекс світової продукції, переважуючи за

довійсьновий рівень... Ми маємо всі прикмети надзвичайно глибокої кризи, весь час невпинно ростучої нестачі світового капіталізму».

Таким чином існує «дві системи», з яких одна (совітська) «нечувано» швидко розвивається (п. Риков), залікувавши рани війни та революції, й друга, що «дрібними кроками» посувається вперед (п. Сталін).

Що ж нам каже конкретна дійсність, що є зараз не в уяві, не в мріях та думках ватажків червоного Союзу, а сучасна конкретна дійсність життя? Які ті труднощі, що стоять перед Союзом, які треба Союзіви перемогти; щоб він міг зрівнятися по силі економічній з ворожою системою «капіталістичною»? Що уявляє зараз його економічна міць, що уявляє його «система» в порівнянні з капіталістичною? Яка різниця існує між цима двома системами зараз?

Не даючи переваги ні тій, ані другій, ми хочемо лише навести цифрові дані, що яскраво покажуть дійсний стан речей, ту сувору дійсність, ту дистанцію, яку ще треба Союзіви пройти, щоб досягти сучасного економічного стану передових країн другої системи.

Для цього ми порівняємо економічні досягнення Союзу, як головного представника однієї «системи», з досягненнями головного представника другої «системи» — З'єднаними Штатами Північної Америки, про які п. Троцький каже: «В особі З.Ш.П.А. капіталістичний процес досяг своєї вершини (чи вже досяг? С.В.). Щоб виміряти існуючу матеріальну перевагу капіталізму над соціалізмом, буде повчаюче взяти що перевагу саме в її скраї йому виявленню». («Экономическая Жизнь» № 211. 1925 р. Л. Троцький. «К соціалізму или к капіталізму»).

Підемо його методом, беремо «крайє виявлення» тієї й другої «системи» — беремо характерних «перших» представників «систем». Таке порівняння можливе ще й тому, що С.С.С.Р. й З.Ш.П.А. мають приблизно однакове населення, невелику гушавину його, обидві країни мають келосальні природні багатства: вугіль, сучасного володаря економічного життя, нафту, інші джерела енергії, залізо, ліс, золото, величезні терени. І одна й друга країна є конгломератом народів, з яких одна керується фанатиками практицизму (З.Ш.П.А.), а друга фанатиками догми ідеї — мрії перебудовання світу.

Раніш ніж приступимо до аналізу, пригадаємо слова того ж п. Троцького: «Ми знаємо основний закон історії — перемагає в решті-решт той режим («система» С.В.), котрий забезпечує людству більш високий рівень господарства». Коли справу буде розв'язано на полі збройної боротьби, то треба пам'ятати, що в наші часи мілітарна сила є функцією економічної сили, а не лише духа.

Почнемо аналіз.

Площа С.С.С.Р. вносить 20.910.242 кв. кілм. або 13,5% усієї площі (суші) земної кулі, площа З.Ш.П.А. — 9.570.310 кв. кілм. або 6,5%, себ то С.С.С.Р. удвічі має більшу площу ніж З.Ш.П.А.

Населення земної кулі в 1925 році вносило 1.856 мільйонів душ. С.С.С.Р. має населення 136.300.000 або 7,3% світового, З.Ш.П.А. — 112.800.000 або 6,0% світового («Geo Politik». Heft. 10. 1925). Отже й тут С.С.С.Р. має значну перевагу перед З.Ш.П.А. приблизно на 25-30 міль. душ. По останньому перепису 1926 року С.С.С.Р. має біля 149 мільйонів душ населення.

Гушавину населення в 1920 році С.С.С.Р. мала 6,28 душ на 1 кв. кілм. а З.Ш.П.А. — 12,3.

Отже основний питомий тягар С.С.С.Р. — 13,5% по площі та 7,3 по населенню, а З.Ш.П.А. — 6,5% по площі та 6,0 відс. по населенню. Який же питомий тягар вони мають у світовому господарстві?

На це дає відповідь слідуєча таблиця.

Продукція	в % до світової продукції	З.Ш.П.А.	С.С.С.Р.
Вугіль (1926 р.)		53,5	2,3

Нафта (1925 р.)	70,4	5,0
Криця (1926 р.)	55,4	3,6
Чавун (1926 р.)	54,5	3,4
Мідь (1924 р.)	54,0	0,25
Бавовна (1924-1925 о. р.)	56,7	1,6
Золото (1926 р.)	11,3	5,5
Машини (1925 р.)	57,6	1,8
Кількість веретен у бавовняній промисловості	23,0	4,4

Такий питомий тягар у світовій економіці займають представники «двох систем».

Продукція усіх галузів народного господарства в 1919 році виносилася в З. Ш. П. А. — 44.640 міль. дол., продукція С.С.С.Р. в 1925-26 році — 19.149 міль. дол. рублів. Коли порівняємо 1 долар 2 рублям, то продукція С.С.С.Р. виноситься 9.574,5 міль. дол. Одне продукція С.С.С.Р. складає приблизно тільки 21% продукції З.Ш.П.А.

Переходимо до окремих галузей господарського життя.

Почнемо з сільського господарства.

	З.Ш.П.А.	С.С.С.Р.
Річна продукція сільського господарства	9.527 міль. дол. 1913 р. (1919 р.)	11.150 м. з. руб. (1925-26 р. р.)
Кількість коней, мулів та ослів	25 міль. (1921 р.)	30 міль. (1927 р.)
Кількість великої рогатої худоби	66 міль. (1921 р.)	60 міль. (1927 р.)
Кількість овець і кіз	45 міль. (1921 р.)	129 міль. (1927 р.)
Кількість свиней	66 міль. (1921 р.)	20 міль. (1927 р.)
Кількість тракторів	біля 600 тисяч	30-35 тисяч (?)
Продукція бавовни в тюках	13.618 тисяч	397 тисяч

В і д н о ш е н н я :

На 1 сільсько-господарського робітника припадає десятин посівплощі	11	1,8	6	1
На 1 сільсько-господарського робітника припадає продукції в руб.	1420	170	8,3	: 1
На 1 дес. експлуатованої землі припадає продукції в руб.	92	45	2	: 1
На 1 сільсько-господарського робітника припадає машин і знаряддя в руб.	345	15	23	: 1

Одне 1 робітник у З.Ш.П.А. обробляє в 6 разів більшу площу, має в своєму розпорядженні технічних засобів у 23 рази більш ніж у С.С.С.Р., одержує продукції в 8,3 раз більш і з кожної десятини одержує в 2 рази більше продукції. На обробку 1 десятини землі під пшеницю хлібороб С.С.С.Р. витрачає пересічно 18-17 робочих днів, на обробку 1 акра (0,4 гектара) американець витрачає лише 6,53 години своєї праці та 19,56 праці коня (штат Канзас. И. Гершман «Економіка животноводства» 1925. Стр. 114). Механізація та технічне обладнання праці в сільському господарстві З.Ш.П.А. приводить до того, що продукція З.Ш.П.А. в цінному вивиді відноситься до продукції С.С.С.Р. як 2,6 до 1,5 в той час, як кількість зайнятих у сільському господарстві робочих рук відноситься як 1:5, себ то в сільському господарстві З.Ш.П.А. працює в 5 разів менше робочих рук ніж у С.С.С.Р.

Так виглядає справа на одному з головніших фронтів господарського життя — на фронті сільського господарства.

Тепер перейдемо до індустрії — другої основної галузі народного господарського життя кожної країни.

Продукція	З.Ш.П.А.	С.С.С.Р.
Річна вартість продукції індустрії	34.246 міл. дол. 1913 р. (1919 р.)	6.876 міл. з. руб. (1925-26 р. р.)
Міцність первичних двигунів індустрії	35,7 міл. к-с	5 міл. к.с.
Вугіль (1926 р.)	601,5 міл. тон	26 міл. тон.
Нафта (1926 р.)	757 міл. бочок (8 пудових)	62 міл. бочок
Чавун (1926 р.)	39,6 міл. тон	2,4 міл. тон
Криця (1926 р.)	47,8 міл. тон	3,1 міл. тон
Золото (1925 р.)	72,1 тон	33,0 тон
Кількість веретен у бавовня- ній промисловості (1926 р.)	37,5 міл.	7,2 міл.
Мідь (1925 р.)	774,7 тис. тон	6,5 тис. тон
Сірчаний kwas	4100 міл. тон	160 тис. тон
Сода	1.500 тис. тон	175 тис. тон

Основою сучасної культури, основним показником добробуту країни є кількість споживання нею енергії як усієї так і з окрема електричної, як найудосконаленого виду з усіх відомих людству енергій.

Яке ж співвідношення ми спостерегаємо тут?

Використовується енергії усіх видів в мільйонах кінських сил- годин	З.Ш.П.А.	С.С.С.Р.
На 1 душу населення припадає к. с.-г.	235.657	37.742
% механічної енергії з усієї споживаної енергії	2.026,3	270,2
% живої енергії з усієї споживаної енергії	89,7	32,7
% енергії людини з усієї споживаної енергії	10,3	67,3 (1 l)
	1,1	9,3 (1 l)

Останні три рядки дають найяскравіший малюнок відсталості С.С.С.Р. 1,1% й 9,3% це ліпше порівняння для того, хто зрозуміє значіння цих відсотків. «Електрифікація пліє совітська влада це є комунізм», — сказав Ленін. Що ж ми маємо на цьому фронті економічного життя? Що зроблено після такого галасу на цьому фронті, які досягнення, яку дистанцію треба пройти, щоб зрівнятися з сучасним станом передової країни другої «системи»?

Ось, у вищенаведених цифрових даних, відповідь.

	З.Ш.П.А.	С.С.С.Р.
Міцність усіх електричних станцій в тисячах кіловат	26.800 (1926 р.)	1.440 (груд. 1926)
% споживання електричної енергії до світової (у продук- ції 18 головніших країн).	46	0,8
Вироблено електричної енергії в мільйонах кіловат годин	69.000	3,220
Споживання електричної енер- гії на душу населення кіловат годин	627	11
Припадає на 1 душу населення електричних виробів у руб. з.	2.510	80
Експорт електричних виробів в мільйонах доларів (1925 р.) (1925 р.)	84,1	0

(«Memorandum Sommaire sur les diverses industries». Geneve. 1927 Ст. 25-26).

У 1926 році 58% усього населення З.Ш.П.А. мешкало в будинках з електричним освітленням, 1916 р. — 18%. За 1926 рік З.Ш.П.А. збільшили міцність усіх станцій електричних приблизно на 2.500 тис. кіловат, міцність усіх станцій С.С.С.Р. виносила в 1926 році лише 1.440 тис. кіловат. Згідно першого великого програму електрифікації С.С.С.Р. передбачено будівлю за 10 років станцій міцністю в 1.500 тис. кіловат, себ то за 10 років стільки, скільки З.Ш.П.А. за 9 місяців.

Ось таке співвідношення С.С.С.Р. та З.Ш.П.А. на цьому фронті, як кажуть совітці, — «ударному».

Співвідношення стану транспорту зазначених країн ми можемо побачити з наступних цифрових даних:

	З.Ш.П.А.	С.С.С.Р.
Довжина залізниць у кілометрах (1925 р.)	381.420	75.500
Кількість паротягів (1925 р.)	63.619	12.947
Кількість вантажових вагонів (1925 р.)	2.347.275	515.351
Кількість автомобілів. (на 30-VI 1926 р.)	20.051.276	18.500
(на 1-11 1927 р.)	22.047.000	
Припадало душ населення на 1 автомобіль	6.	7.052

Максимальна продукція автомобілів (щомісячна) в З.Ш.П.А. в жовтні р. 1925 — виносила 438.400, у серпні 1926 р. — 425.600 проти 18.500 усіх автомобілів, що має С.С.С.Р.!

Про темп господарського життя, про пульсацію народньо-господарського організму дає уяву нижченаведена таблиця:

	З.Ш.П.А.	С.С.С.Р.
Перевезено вантажів по залізницях у мільйонах тон	1.259 (1923 р.)	105 (1925-26 р. р.)
Перевезено пасажирів у міль.	950	283
Зроблено пасажир—кілометрів у міль.	52.245 (1925 р.)	25.600 (1925-26 р.)
Зроблено тоно-кілометрів у міль.	665.852	60.370
Перевезено вантажів по внутрішніх водних шляхах міль. тон	180 (1924 р.)	28 (1925-26 р.)
Імпорт у міль. нім. марок	18.610 (1926 р.)	1.457 (1925-26 р.р.)
Експорт у міль. нім. марок	20.196 (1926 р.)	1.274 (1925-26)

(«Wirtschaft und Statistik» №7. 1927).

Про фінансовий стан, розвиток кредиту та народнього добробуту дає уяву наступна таблиця:

	З.Ш.П.А.	С.С.С.Р.
Загальна сума народнього прибутку	89.682 міль. дол. (1926 р.).	21.560 міль. з. руб. (1925-26 р. о.)
Народній річний прибуток на 1 душу населення	770 дол.	141,4 з. руб.
Загальна сума вкладів у всіх банках	54.000 міль. дол.!!	1.733 міль. з. руб.
Сума вкладів в ощадних касах	24.696 міль. дол.	199,1 міль. з. руб. (на I-XII 1927 р.)
Кількість вкладників	46,7 міль. душ	2,3 міль. душ.

Пересічний розмір вкладів Інвестиї в індустрію в своїй країні (1926 р.)	548 дол. 8.700 міл. дол.	83 з. руб. біля 1.150 міл. з. р.
Закордонна емісія капіталів (1926 р.)	1.128 міл. дол.	0
Золотий запас центрального емісійного банку у міл. нім. марок (на I-VI 1927 р.)	19.095	360
Грошовий обіг у міл. нім. марок (на I-I 27 р.)	20.091	3.027

Загально про добробут країни дає уяву величина народнього прибутку на 1 душу населення, яка, як ми бачимо, в З.Ш.П.А. виносить 770 дол. проти 141,4 руб. з., чи при переводі на долляри, колирахувати долляр—2 руб. —70,1 дол. в СССР, себ то народній прибуток СССР менше ніж в З.Ш.П.А. в 11 разів.

Про стан економічного розвитку та добробуту населення дадуть уяву кількість споживання різних виробів на душу населення.

	З.Ш.П.А.	С.С.С.Р.
Вугіль у тонах (1925 р.)	4,4	0,4
Нафта в бочках (1923 р.)	538	29
Залізна криця в кілограмах	472	?
Цукор у кілограмах (1924-25 о.р.)	54,	5,0

Загальне споживання кожної країни виносило:

	З.Ш.П.А.	С.С.С.Р.
Вугіль у міл. тон	508	17
Каучук у англійських тонах (1016 кілограмів) в 1924 р.- в тисячах	335	2
Мідь у тис. тон (1925 р.)	738,3	9,0
Свинець у тис. тон (1925 р.)	636,3	18
Олово в тис. тон (1925 р.)	77	1
Цина в тис. тон (1925 р.)	460	15
Бавовна в тюках (1923-24 р.о.) тисячах	5612	597

Найліпшим показником добробуту населення є бюджет його видатків. Для порівняння візьмемо бюджет найпривілейованого «де юре» шара населення С.С.С.Р. — робітництва й порівняємо його з бюджетом робітника З.Ш.П.А.

	Робітник	
	З.Ш.П.А.	С.С.С.Р.
Видатки на споживання в % % від цілого бюджету (Закон Енгеля)	38,2	49,0
Видатки на культурні потре- би	3,6	2,1
Річне споживання чаю, кави, какао в кілограмах на дорос- лого ідока	7,1	0,4
Масла в кілограмах	9,2	2,8
Овочів у кілограмах	62,2	25,4
Інші солодоці	6,8	15
Річне споживання бавовня- них тканин у метрах	25,26	13,08
» вовняних » »	3,53	1,13

Річне споживання шовкових тканин у метрах	0,99	0,032
Взуття шкіряного — пар	2,80	1,13
Галош-пар	0,43	0,27

Таким чином американський робітник споживає за рік бавовняних тканин у 1,93 разів, вовняних у 3,3 разів та шовкових в 31 разів більше ніж совітський. Що до мешкальних умов життя того й другого робітника то вони слідуєчі:

	З.Ш.П.А.	С.С.С.Р.
Наймають окремі будинки в % до всіх робітників	66,7	1,2
Наймають окремі квартири та кімнати	39,3	98,8
Пересічно припадає кімнат на 1 родину	1,4	0,33
» » » »		
на 1 душу	0,99	0,33

(Г. Полян «Русские и американские рабочие по их бюджетам». «Экономическое обозрение» Январь-Март. 1927.)

Про загальний добробут країни дають досить яскраву уяву коефіцієнти смертності, це, так мовити, остаточний підсумок матеріального добробуту країни. Смертність на 1000 душ населення в З.Ш.П.А. — 11,7 душ, в С.С.С.Р. — 23,0 душ.

Ось такий підсумок дає статистика добробуту цих перш, так мовити, репрезентативних країн «двох систем». Ось так виглядають у сучасний момент «системи», їх успіхи на полі економічному, на полі світової економіки. Така ж між ними дистанція.

Наведені цифри не потребують особливих коментарів, вони самі дають настільки яскравий малюнок дистанції між обома «системами», що доповнення, коментарії — зайві.

Союз Совеітських Соціалістичних Республік дійсно, як знавав Сталін, «рекордним темпом» іде вперед, але чи в той час стояли на міміці прогителів «система»? Сам п. Сталін відповідає на це запитання, кажучи про розвиток З.Ш.П.А. — що вони «не йдуть, а скачуть вперед».

Чи буде дистанція зменшуватися чи зростати, а кони зменшуватись, то через який час одна «система» наздожене другу її пережене? На це дасть відповідь майбутнє. Зараз же ми мусимо пам'ятати, що «веремгає у ринку решт той режим, котрий забезпечить люду більш високій рівень господарства» та що сила мілітарна є фундацією не тільки сили душі, сили фанатизму, але й економічної міці країни, як про це казав колись Ф. Енгельс. «Що не залежить у такий мірі від економічних умов, як армія та флота. Оббровення, склад, організація, техніка, застезить наперед усього від досягнутого на даний момент ступня розвитку продукції і шляхів сполучення». Висив іеміальних полководців у ліпшому випадкові обмежується тим, що вони пристосовували характер боротьби до нової зброї й нових берців».

С. Володимирів.

Лист із Праги.

Заходами українського Республікансько-Делократичного Клубу в Празі 9-го березня влаштовано виклад нашого економіста проф. В. Тимошенка на тему: «Україна й Росія в їх економічних взаємовідношеннях». Актуальність теми та ім'я визначного українського вченого зібрали велику аудиторію слухачів.

В своєму викладі референт поставив собі завданням подати економічні підвалини державної незалежності України й довести на підставі економічної аналізи можливість державної незалежності України на ґрунті економічному.

Ще й тепер подекуди можна чути твердження, що політична незалежність України неможлива з тих причин, що господарство України остільки тісно звязано з господарством Росії, що державна та економічна самостійність України привела б її до господарчої руїни.

Для об'єктивного розгляду такого твердження референт, докладно розбираючи головні галузі народнього господарства України, вказує на економічні вигоди й шкоди, які мала Україна, творючи з Росією одно державне тіло.

Головними галузями господарства України є сільське господарство, вугільна та залізна промисловість.

1. Сільське господарство України давало щорічно значні лишки с.-г. продуктів, в першій мірі дзерна (в довійськові часи річчю приблизно 5-6 мільйонів тон). Ці лишки вивозилися головним чином до Західньої та Центральної Європи. На внутрішні російські ринки вивозилося лише біля 5 від., максимум 10 відс. загального експорту українського дзерна. Таким чином, російський ринок, який користав з своїх хлібних районів Волги та Заволжя, майже не мав значіння для експорту українського дзерна. Більше значіння мав внутрішній російський ринок для продуктів млинарських, але й ці продукти не йшли в райони Московщини, лише в райони, що тепер відокремились від неї (Польща, Прибалтика). Отже для збуту українського дзерна та борошна Україна була звязана не з Московщиною, а з Західньою Європою та тими країнами, що зараз відокремились од Росії. Таке положення мусить залишитися й надалі, бо Заволжя й Сибір провадитимуть екстенсивне дзернове господарство.

Аналогічне відношення є й в українському скотарстві, незначні лишки якого вивозилися на ринки Західньої Європи або до Польщі й Прибалтики. На московських ринках Україна мусила конкурувати з екстенсивним скотарством районів Волги, Сибіру та Центральної Азії. На думку референта, конкуренція з цими російськими ринками в майбутньому буде зростати. При інтенсифікації українського скотарства, оскільки якого видно в сучасному господарстві, Україна мусить шукати збуту на Захід Європи або на власні внутрішні ринки.

Що торкається української цукрової промисловости, то вказується на важливість російського ринку для її розвитку, бо $\frac{3}{4}$ цукрової продукції йшло головним чином на внутрішні російські ринки. В майбутньому російський ринок для нашого цукру матиме значіння, яке всеж правдоподібно зменшиться тим, що зменшиться культура цукрового буряку наслідком зменшення великих маєтків. Зовнішнім природним ринком, що здасьольнить українську цукрову промисловість, можуть бути південно-східні райони (Кавказ, Центральна Азія, Персія).

На підставі огляду сільського господарства видно, що за виключенням цукрової промисловости Росія була не ринком для сільсько-господарських продуктів України, а швидше її конкурентом.

II. Кам'яно-вугільна промисловість. При бідності Сходу Європи на мінеральне паливо має велике значіння посідання Донецького басейну, ради якого Україні часто підмовляють в самостійності, твердючи, що без

цього джерела вугілля неможливий господарський розвиток Росії. Дійсно перед війною Донецький басейн мав 70 відс. всього вугілля в бувшій імперії. Але при підведенню балансу експорту та імпорту вугілля в бувшій імперії виходить, що на північ від України вивозилось лише $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{5}$ донецького вугілля, решта ж спотрібувалась на Україні та на північному сході. Московщина користалась з імпортованого вугілля англійського та німецького або вживала, як палива, нафти, торфу та дров. Для України донецьке вугілля — це єдине джерело енергії, тому зрозуміло, що воно використовувалось головним чином на Україні. В майбутньому потреба вугілля за Україною при індустріялізації її буде зростати. Для лишків вугілля Україна найде збут в сумезних районах Росії. Що ж торкається Росії, то вона зможе задовольнити свою потребу в вугіллі належною експлуатацією Західно-Сибірських вугільних багатств.

III. Залізна промисловість України, як і вугільна, часто розглядається не як українська, а загально російська, при чому підкреслюється величезне значіння її для господарчого розвитку Росії. З другого боку підкреслюється, що українська залізна промисловість не може нормально розвиватися без російського ринку. Українська металургія постачала $\frac{3}{4}$ продукції чавуну цілої імперії, й швидкий розвиток її, мовляв, завдячує російському ринкові. В дійсності цей розвиток треба пояснювати близькістю джерела доброго для коксування вугілля (Донецький басейн) від джерел багатой залізом руди (Кривий Ріг). Що торкається Росії, то вона може обійтись без українського заліза, коли належно використає свої запаси залізної руди на Уралі. І зраз в Совітському союзі дискутується питання, чи не вигідніше будувати металургічні заводи на Уралі ніж на Україні.

З народогосподарського становища України недоцільно розвивати залізну промисловість її так, щоби вона забезпечувала залізом цілу Росію, бо невеликі запаси залізної руди в Кривому Розі можуть бути вичерпані протягом 30-40 років (коли би добування її йшло тим темпом, що перед війною). Що торкається напряду української металургічної промисловости в довійськові часи, то його треба визнати недоцільним для економічних інтересів України. Українська залізна промисловість продукувала сировину (руда) та півфабрикати (чавун) для забезпечення Росії, але не мала добре розвиненої перероблючої залізної промисловости. Головним завданням української металургії є розвинення перероблючої промисловости, що зменшить великі лишки півфабрикатів, які вивозились за межі України. Хоч ці лишки перед війною були великі, все ж треба зазначити, що більша частина продукції української металургії не виходила на північ від України. Отже українська залізна промисловість є українською не лише що до місця, але й по головному району збуту її продуктів.

На підставі огляду головних галузей господарства України референт робить вислід, що коли й були тісніші господарські стосунки між Україною та Росією, то ці звязки не були такими тісними, як здається на перший погляд. Зокрема Україна була слабо звязана в основній галузі свого господарства, в сільському господарстві, проявляючи орієнтацію на захід. Тісніший звязок був в галузі гірничої та металургічної промисловости, але й вони були перш за все українськими, а лише потім загально російськими.

Критизуючи ще один аргумент, який висувається росіянами проти самостійности України, — питання про вихід Росії до Чорного моря, референт докладно зупиняється над тим, як Росія користалась Чорним морем для свого товарного руху. На Чорноморсько-Азовські порти з цілого імперського імпорту припадало перед війною лише 6 відс. вартости товарів. Вивозилося ж Чорним морем 30-40 відс. цілого передвійськовго експорту імперії. Експортовані Чорним морем товари походили, головним чином, з України, і можна сміло твердити, що майже нічого з Росії не вивозилось Чорним морем.

Розглянувши основні галузі господарства України, докладчик зупиняється над питанням, як впливали в минулому на українське господарство економічні взаємовідносини між Україною та Московщиною.

Україна, вступивши в політичну унію з Москвою, стала об'єктом її меркантилістичної політики. Перед тим звязана торговельними зв'язками безпосереднє з Заходом, Україна суворими засобами Петра I змушена була прийняти ці безпосередні зв'язки та вести свою торгівлю через посередництво московського купецтва. Московське купецтво перебрало на себе не лише посередництво в зовнішній торгівлі, але в значній мірі і внутрішню торгівлю України. Скупчення торговельного напівталу в руках московського купецтва сприяло розвитку промисловості в Росії. Зрозуміло, що Україна, будучи в одних митних межах з добре розвинутими промисловими центрами Московським та Польським, не могла використати для свого розвитку той промисловий протекціонізм, який характеризував політику Росії в XIX стол. Промисловий протекціонізм Росії, навпаки, шкодив розвитку українського сільського господарства, здорожуючи для нього промислові виробы. Українське сільське господарство не користало також від промислового розвитку Росії, бо остання лише в малій мірі була ринком для с.г. продуктів України.

В другій половині 19 століття на Україні розвинулись певні промислові галузі, але характерним для української промисловості було те, що вона використовувала лише місцеві сировини. На Україні розвинулись промисловості, які по своєму характеру могли виникнути лише на місці знаходження сировини (вугільна, залізна та цукрова промисловість). Але тут, навпаки, не розвинулись промисловості по переробленню привозної сировини та промисловості, що використовує сприятливі ринки праці. Це явище пояснюється тим, що Україна була в одних митних межах з районами далеко старшої промислової культури та що давеча її характерна для Росії політика не лише адміністративного але й економічного централізму. Московський капітал, концентруючись в Росії, майже не допомагав розвитку української промисловості. Вона розвинулась за рахунок капіталів французького, бельгійського, німецького, жидівського та тих решток українського, що не були висмоктані центром. Не сприяли українській промисловості також централізація технічної освіти (Москва Петербург) та централізація державних замовлень (для залізниць і війська).

З поданого видно, що українське народне господарство більше втрачало від загально-імперської економічної політики, ніж виграло від неї. Зокрема це стосується сільського господарства України, яке не могло належко розвинути. Слабий індустріяльний розвиток України, де не виникли ті галузі промисловості, що притягають велику кількість праці, не сприяв розвитку великих міст, як близьких ринків для сільсько-господарських продуктів. Мало розвинулася індустрія на Україні мала також ту негативну сторону, що зайве сільське населення не мало виходу до промислової праці в містах, а це викликало перенаселення українського села. Індустріялізація України була основною вимогою для дальнього розвитку її народного господарства, а для цього була потрібна економічна політика яка би керувалась інтересами України, а не Росії. Що торкається економічної політики сучасного совітського уряду, то вона ще менше має на увазі інтереси українського народного господарства, ніж політика б. царського уряду. Провідною думкою сучасної політики є принесення села та його інтересів в жертву державно монополізованій індустрії, але знову таки не українській.

Тепер як раніш, кінчає референт свій виклад, — Україна є об'єктом економічної політики, а не її суб'єктом, при чому об'єктом такої політики, яка має на увазі не інтереси народного господарства та населення України, а інтереси іншого населення і іншої території.

Виклад проф. др. В. Тимошенка був вистуханий присутніми з надзвичайною уважністю й зацікавленням, про що свідчать довго тривавчі оплески, якими аудиторія нагородила референта. Голова клубу проф. О. Лотоцький, дякуючи референту за змістовний і дуже цікавий доклад, висловив бажання присутніх, аби проф. В. Тимошенко прочитав в найближчому часі доклад про перспективи промислового розвитку України.

Р. О.

З міжнародного життя.

— Чутки про польську політику. — Світська змова в Японії. — Подорож афганського короля. — Вічне замирення. — Атенат на італійського короля. — Світське золото.

Державні сусіди Польщі в останній час начебто занепокоєні виявленою активністю польської закордонної політики. Чеська преса в такий спосіб коментує подорож польського міністра закорд. справ Залеського до Італії, куди той подався в супроводі представника міністерства військ. справ.

— Як переказують, справа йде про сміливий проєкт нового континентального блоку держав, до якого мали б увійти Італія, Франція, Бельгія, Румунія та Польща. Пропозит висунутий Польщею, і міністр Залеський їде до Риму, щоб довідатися там, як до цього поставиться Італія. Польща не має жадного тертя з Італією; навпаки у неї є ряд спільних з нею інтересів. Італо-румунське приятельство у своїх інтересах тож саме з польсько-румунською дружбою. Інтереси східного кордону не дозволяють Польщі стати поруч з Малою Антантою. Італійські інтереси щодо цих кордонів ідентичні з польськими, бо Італія в цьому відношенні звязана з Румунією. З другого боку інтереси Польщі щодо Німеччини звязують її цілковито з Францією. Міністр Залеський має відшукати в Римі ліній спільних франко-італійських інтересів. вказавши при тому Італії, що Польща єсть і буде бар'єром проти комуністичної панславистської чинности з боку Росії, чи то большевицької чи то будь якої іншої. Цією запорукою мін. Залеський гадає нахилити Італію до вказаного вище блоку. В усякому разі, — додає чеська газета, — подорож мін. Залеського до Риму, вказує на те, що Польща веде самостійну політику і стає видатним чинником міжнародних відносин, виявляючи в них важливу ініціативу.

Чехів цікавить західна політика Польщі, большевиків — східна. Два тижні тому у Токіо відбулася урочиста церемонія; в присутності голови Ради японських міністрів Танака, на якій польський посол в Японії передав 50-ти вищим офіцерам японської армії та флоту ордени польських орденів за їх «заслуги в час російсько-японської та великої війни».

У Москві ця церемонія викликала незадоволення та тривогу. Большевицька преса вважає, що ця передача орденів, коли не факт, то початок польсько-японського союзу, спрямованого проти СССР.

Між иншим російська емігрантська преса, зазначаючи цю останню відомість при словах: «російсько-японської війни» ствердить знає запитання, наче не розуміючи, які там заслуги могли мати для Польщі японці за час цієї війни. Коротка пам'ять стає у людей на еміграції.

* * *

Англійські газети повідомляють, що в Японії панує надзвичайне зворушення, викликане відкриттям великої совітської змови, спрямованої проти мікадо. Досі заарештовано 1.013 комуністичних агітаторів. Поліція довела, що нитки змови тягнуться до Москви. Офіційно повідомлення про цю змову складає з себе досить велику брошуру з 50-ти сторінок. Згідно повідомленню метою совітської змови було: — звинстити до краю цілу соціальну систему японської держави, для чого було організовано таємну комуністичну партію 150 членів її вже в руках суду; до них додано ще буде 300, справа решти — поки ще не вишла з стадії слідства. Цілий рух: з організованості й сили з часу, коли до Японії прибули з Москви спеціальні агітатори, вивчені та підготовані сов. вождями та лідерами 3-го інтернаціоналу. Змову відкрито через арешти сов. кур'єрів, що їхали з Москви до Токіо. У кур'єрів знайдено було матеріял, за допомогою якого можна було

виявити цілу організацію. Знайдено в них було також і відповідні листи на адресу сов. посла в Японії. Генеральний прокурор, що йому підлягає ця справа, зробив заяву до преси, що ту змову він вважає небезпечнішою за всяку війну. Преса гадає, що цей факт може спричинитися до дипломатичного розриву Японії з ССРСР.

* * *

Подорож афганського короля іде в супроводі найрізноманітніших звісток та повідомлень, зазначених європейською пресою. З Лондону король мав їхати через Варшаву до Москви, звідти до Англії, а там вже морем до дому через Індію. А втім, поки він гостював в Англії більшовики, начебто втратили надію на його візит, бо відомий совітський придворний поет став вже друкувати в офіційних газетах вірші, в яких запрошує всіх королів до Москви, звідки їм буде вказано пряму дорогу — «романовський марштрут», «без пересадки на той світ». Через де-який час, однак, більшовики стали ретельно готуватися до прийому абсолютного монарха. Занепокоєні, що вони не зможуть його привітати так, як то було зроблено в європейських столицях, вони стали вибачатися наперед перед ним, що він в ССРСР не може побачити такої краси і багатства, як в капіталістичних державах. Бо вони не звикли, мовляв, частувати королів і не мають грошей на теє. Тимчасом, поки вони так росписувалися, в європейській пресі промайнула звістка, що афганський король склав з англійською владою договір про наступний та оборонний союз, спрямований проти ССРСР, і що цей договір був навіть власноручно ним написаний і спроектований з його власної ініціативи, після чого наче б то нема вже чого й їхати в гості до ССРСР. Справа так і стоїть. Більшовики готуються і чекають, король поки що од'їхав з Лондону до Парижу, де і перебуває інкогніто. Як буде далі, — не знати. Маючи на увазі східні методи дипломатії, не виключено, що союз цей чи якусь згоду справді складено і підписано, але король не зважаючи на те все таки заїде до Москви. Треба все ж побачити на власні очі, — певніші вражіння будуть.

* * *

Проблема вічного замирення знову і то трохи несподівано — встала на поряток світового політичного дня. Як відомо ініціативу в справі міжнародної заборони війни дав французький міністр закордонних справ Аристид Бріан, з нагоди відновлення франко-американського арбітражного договору. Але ініціатива ця, діставшись до американських рук, пішла не в тому напрямі, про який думав французький політик.

Французький погляд на цю справу був ясним, практичним, пристосованим до обставин та інтересів французької, а в значній мірі й загальноєвропейської політики. На європейську думку, справа могла йти лише про війну наступного порядку, і заборона не могла бути поширеною на всяку війну, в тому числі й на ту, до якої має право примусити Ліга Націй кожного свого члена, і на ту, яка може повстати з необхідности допомогти якомусь союзнику, що на нього напала третя сторона.

Американський погляд — инший. Американська політика не має ока до того, що робиться в Європі. Сполучені Штати до Ліги Націй не входить, жадних обов'язків не несуть, союзів не мають, жадна наступна війна їм не загрожує. Тому то, на американську думку, цілу проблему треба ставити в чистому її вигляді та проголосити війну всякій війні, в тому числі й оборонній. Явна річ, що між такими протилежними концепціями годі було знайти якесь компромісне рішення, і справу буде надовго приховано в дипломатичних канцеляріях.

А втім державний секретарь Сполучених Штатів Келог зважив инакше. Не зговорившись з Францією і, як здається, навіть не повідомивши її, він розіслав усім великим державам, — Англії, Німеччині, Італії та Японії, — свій проєкт універсального договору про вічне замирення, додавши до нього копію цілої переписки з Францією з цього приводу.

Суть американського проекту зводиться до двох статей. В одній з них стоїть: — Високі договірні сторони іменем своїх народів засуджують війну, як засіб вирішення міжнародних конфліктів. — У другій говориться про те, що держави беруть на себе обов'язок «виключно мирними способами вирішувати всі конфлікти та сперечання, незалежно од їх походження». Договір має стати універсальним. В силу він входить після того, як буде ратифікований Сполученими Штатами, Японією, Англією, Францією Італією та Німеччиною, але після ратифікації дається можливість приєднатися до нього всім іншим державам.

Дізнавшись про ініціативу американського державного секретаря, французьке міністерство закорд. справ екстренно повідомило уряди вказаних вище великих держав про те, що Франція має певні зауваження щодо американського проекту, а тому просить не виявляти свого присуду та не давати відповіді до того часу, доки не буде доставлено їм французького погляду на справу.

На тому поки що й стало. Поки що єдина Німеччина виявила своє задоволення з приводу американського проекту, але це мабуть тому, що для німецької республіки, звязаної обов'язковим обеззброєнням, неможливо було б зараз вести ні наступної, ні навіть оборонної війни.

* * *

12 квітня в Мілані стався атентат на італійського короля. Віктор-Емануїл III прибув до Мілану на урочисте відкриття місцевого ярмарку. Ритуал переїзду та маршрут королівського походу, як то звичайно рсбиться, було встановлено точно по хвилинам, і в той момент, коли король мав бути на певному місці на площі, що веде до ярмарку, стався страшний вибух пекельної машини, покладеної в середину металичного стовпа електричного лихтаря. Двадцять три мертвих, сорок — тяжко і безліч легко ранених людей, головним чином, солдат, жінок та дітей — стали жертвами вибуху. Короля на місці вибуху не було, бо з випадкових причин королівський похід було затримано на кілька хвилин, перед тим, як він мав удатися на згадану площу. Атентат викликав у цілій країні колосальне обурення. Бо ж Віктор-Емануїл III, простий и приступний монарх, надзвичайно популярний в Італії і як король, і як людина.

Хвилювання народів готове було розлитися ексцесами в напрямі гаданих авторів атентату, але на перешкоді цьому цілою своєю силою став італійський диктатор Мусоліні, що звязав справу слідства до своїх рук. Порядок було втримано повний. Відбулися всі проєктовані урочистості, відкликано було лише парадний спектакль в театрі Скала, замість чого король поїхав одвідати ранених, що постраждали за нього. Це не завадило тому, що одночасно, через якихось десять хвилин після вибуху припинено було всі телефонні розмови чи то між містами, чи то з за кордоном, обшукано всі потяги, затримано кілька сот підозрілих людей, що були близько місця атентату. Результати слідства поки що невідомі, — офіційне звітлення за них мовчить. Але газети, римські та паризькі, повідомляють, що нитки атентату знайдено і що ведуть вони до анархістів та комуністів, а від цих людей — до Москви та 3-го Інтернаціоналу.

* * *

Як про це була мова в «Тризубі», большевики вислали було значну партію золота до Америки, щоб тим активізувати совітсько-американські економічні звязки, а потім, може, досягти й визнання. Ні з тим, ні з другим — большевикам не пощастило.

Державний секретар по закордонних справах не тільки що не захотів мати з комуністами що-будь до справи, але звважив потрібним оглосити офіційне повідомлення про своє негатиwне відношення до СССР. На його думку не тільки визнати СССР de jure, але навіть міняти в чому будь дотеперішнє

негативне становище до нього було б з боку Сполучених штатів не корисно і не розумно.

Коли більшовики дізналися про це, вони неприкрито дали знати цілому світу, що вони таки злодії, що золото таки крадене. Зачалася неприємна комедія, якої ще не було в історії міжнародних взаємовідносин. Раніше ніж американський суд склав якусь постанову, червоні фінансисти взяли золото з банків та навантажили його таємно на німецький пароплав «Дрезден», що прямував до Німеччини. Але пароплав цей по дорозі мав застати до французького порту Шербургу, і виникла небезпека, що там крадене золото попаде таки до рук французького власника. Тоді більшовики зафрахтували другий німецький пароплав «Рейгер», вислали його на зустріч «Дрездену», та негуючи всіма інтернаціональними правилами мореплавання, таємно серед ночі перевантажили злощасне золото в одкриту морі, після чого «Рейгер» зник у невідомому напрямі, мабуть таки до Німеччини.

Справу, як здається, тим не буде скінчено. Як повідомляють газети, французький уряд має інтенцію накласти конфіскацію на це золото скрізь, де б воно не з'явилося. Але яка поучна для європейської дипломатії картина! Звичайних злодіїв давно вже було б зловлено, а крадений масток законно повернуто власникам. Та більшовики в ньому становили. Вони визнають *de jure*, мають послів у заінтересованій країні, засилають дипломатичні ноти, обороняючи в «екстериторіальний спосіб» право на торгівлю краденими речами. Тов. Довгалевський використав з цього приводу свої права, пославши франц. урядові цілих дві ноти протесту. Ноти ці, правда, мали такий самий успіх, як і посилка золота до Америки. Як переказують газети, вони спричинилися до того, що відома славетна совісько-французька конференція, де два роки виправляли у красномовстві тсв. Раковський та сен. де-Монзі, припала пилом і поховала назавжди.

Що робитимуть більшовики, коли конфіскація ляже таки на їх золото — не відомо. Поки що вони й на цей раз, як при всіх своїх невдачах, обвинувачують нікого нашого, як Англію, Московська «Правда» так і пише: — «Ворожість Парижу до СССР що-дець то збільшується. Перед нами — спроба утворення єдиного франко-британського фронту проти Москви». Справа йде про крадене, а вони про — фронт.

Observer.

Листи селянина з Ставропільщини.

XI.

1928. 5. IV.

Нас всіх повертають в кріпосне право, що колись наші діди робили нам розказували. Але тепер ще гірше, бо за кріпосного права як що тобі не до любви пан, то ти можеш утікати від його у степи і знайти собі лучшого пана і можеш там жити так, як розказував мій покійний дід, ну а тепер куди втічеш, де дінешся?

Судить самі, які у нас порадики. Зіма цього року у нас холодна, в хатах холодно так, що не можна сидіти, а до того ще в кого є візця, дві-три і ті в хаті, бо острижені. Чужі люди, от як станційні служачі, питають: що це у вас за мода посеред зими візці стригти? То люди кажуть: еге мода нехай Бог милує всіх на землі від такої моди! Та що таке, питають, пархи на овець напали, чи що? Жінки з плачем відповідають: оце недавно, саме, як був мороз більше як на 20 градусів приходив наказ з нашого сіль-совіта в наше село . . . щоб ми всі селяне у три дні приготували 20 пуд. вовни руйної; даже який послідував указ, що у кого візці є, то нехай зараз і острижуть, да . . . би приготувати. То от ми почали стригти і в хату мусіли стрижених

овець брати, бо чуть не позамерзали. Та щей після стрижки вівці котрі були кінті, рідко котра видержала — повикидали невременні ягята. Як скінчили всі стриги, тоді приказали знести всю вовну в один двір і переварити. Знесли, переварили; оказується всеї вовни з трохсот овець — 18 пуд. і 10 фунтів, а пуд і 30 ф. не хватає. Тоді представитель з сіль-совета бере трох хлопців комсомольців і гайда повіряти по хатах — скілько в кого є овець і чи острижені і чи добре. Потім тую вовну вивезли на станцію, а що пуда і 30 фунтів не хватило, то назване общество повинно уплотити грішми по 50 копійек за фунт і того 35 рублів, котрі гроші через два дня назване общество повинне знести у сіль-совет. Словом, кожний день платіжі невиносимі хліб повигрїбали який в кого був, оставили на їдока до нового по пуду і 10 фунтів, при тїм ще треба мати ввиду, що ви ще за помол уплотите по 10 фунтів з пуда з тої норми, що вам оставили. В нашому селі є общественний чередник Захарий з Пюлтавської губерні, пасе уже два роки обществену скотину, і заслужив своім семейством за два роки 300 пудів разного хліба, і от, ходили повіряти по всіх хатах хліб зайшли до його і його аренгували, а хліб, вигнали підводи, і вивезли на станцію, а йому zostавили 10 пудів на шість душ семейства. Аренгують людей, хліб забирають до чиста; самообложенія за самообложением що-дня; не в силах нам дальше платити і жить; коли кажеш, що нема чим платити, то вони описують що єв хаті і продають з торгів. К. помер, а на його жінку з пятьма дітьми наклали самообложение, але вона сказала — не маю я звідки платити, то вони прийшли в хату, зняли з стїни килим, але вона почала його не давати, сіла на того килима, міліція тягне до себе, а вона до себе, вона їм кусає руки, а вони її бьють пагаями і так по селу потягли того килима і вона сидїла на йому і її блии сердегу все время, але вона все таки килима відстояла. І от за все це люде страх як недовольні владою, а що самі найбільшї, то прямо прилюдно кричать: А Господи, пошли яку войну, ми ейбогу ні одни не будем захищать, хоть наше правительство каждый день призывает нас, щоб быть на чеку, то война императическа неизбежна, але ми собі кожний думаємо — коли б який чорт лиш почав воювати нашу прокляту власть, то ми перші уоружимся на неї, бо дальше терпїть нікуди: прямо нема ніякого життя, кожний день новї платежі невиносимі, ще выпустили государственний заем для укрепления крестьянского хозяйства і в обязательном порядке, щобв кожнім дворі була облігація, для пользи нам і государству і повірите, що замучили нас дею пользою; із осени був индустризаціонний заем, то якось хоч з трудом, а заплатили, а тепер нема сил. Зараз у нас є багато случай, що самі на себе руки накладывают: вішаються, застрілюються, лягають під машину. Кожний каже так: Господи, коли ти существуешь, то стреби за світа цю власть; та будь проклят той хто її видумав і хто її бажает.

Словом живеш, як в раю: земля перейшла в крестьянські руки, а заводи фабрично-заводським рабочим і живем... приплануючи, чи то пропсваючи!

З п р е с и.

«Діло» (ч. 88) спинається над недавно опублікованим програмом «Крестьянской России», партії, яка

«боронить єдности і інтегральности російської держави (бувшої!), але увяляє собі будущу Росію в видї федераційної держави з широкою територіяльною і національною автономією».

Газета додає, що разом з тим нова російська партія не заперечеу незалежности тих країв, які вже встигли таки визволитися з-під Москви

як от Польща, Фінляндія, Литва, Латвія та Естонія. Цілком справедливо «Діло» пише:

«З того висновок для всіх народів Росії, що ще й досі живуть там на становищі під'ярмених, що тільки доконаними фактами можна зневолити російську імперіялістичну братію до визнання кожному народові повного права на власне вільне життя».

Добре було б, щоб цю науку нарешті таки засвоїли ті, що й досі ніяк не можуть одвикнути — оглядатися на Москву.

* * *

Привідця окупаційної армії на Україні тов. Якір дуже радіє, що кількість тих, хто бажає вступити до військових шкіл, що-року зростає.

«На іспити молоді прибуває в кілька раз більше, ніж є вакансій. Проте дуже часто товариші, що годяться до вступу, примушені їхати ні з чим назад. Головною причиною відмовлення в прийомі буває, або недостатній стан здоров'я, або недостатня загальна освіта». («Пр. Пр.» ч. 80).

Виходить, що і слабі, і невігласи, а все ж «годяться»... бо це «найкращі з лав робітничої молоді».

* * *

Україна — основний центр єврейської культурної роботи, — це констатує «Комуніст» (ч. 85), описуючи в захопленні «атмосферу піднесення та ентузіазму», в якій відбулося в Харькові відкриття «2-го всесоюзного з'їзду єврейських культуробітників».

* * *

На останній сесії ЦІК'а СССР прийнято єдиний державний бюджет. Прийнято його нашвидку.

«... Баланс государственной росписи доходов и расходов составлен так, что из него ничего нельзя понять. Это — какая-то армянская загадка. Союзный бюджет сведен с дефицитом в 6 мил. руб. Между тем из этого бюджета покрываются дефициты четырех союзных республик. Спрашивается: как это так получается?»

Так непоштиво, але дотепно кваліфікує державну творчість совітського уряду в фінансовій царині — ви не поймете віри, ласкавий читальнику, хто?... — офіціоз того-ж таки уряду «Известия» в. ч. 88 з 13 квітня ц. р.

Не бюджет, а «вірменська загадка!» Влучна характеристика, — нема що казати. Забавлятися «вірменськими» загадками — чи не краще було б казати: совітськими? — які їй так до вподоби, то справа Москви, і можна було б з того новітнього совітського анекдоту тільки посміятися. Та лихо в тім, що розгадувати ті совітські загадки — доводиться Україні, бо то ж в першу чергу за її рахунок і її коштом покривається оті систематичні дефіцити союзу...

Хроніка.

З великої України

— Зв'язок УАН з Естонією. Естонський народний музей звернувся до етнографічної комісії УАН з пропозицією встановити взаємний обмін наукових видаць. («Пр. Пр.» ч. 83).

— В Академії Наук. На засіданні 2-го від. УАН акад. Тутковський зробив наукове повідомлення: «Реля геології в обсерваторії». докладно з'ясувавши, яку велику допомогу може дати геологія підчас військових подій через указівки для постачання будівельного матеріалу й води та даючи потрібні відомості щодо проведення нових шляхів. («Пр. Пр.» ч. 83).

— Всесоюзна археологічна екскурсія. Археологічні заклади Києва, Одеси, Москви й Ленінграду готуються до великої археологічної екскурсії до Ольвії. Ця екскурсія має на меті всебічно оглянути й вивчити розкопани, що проваляться в Ольвії. На чолі екскурсії стоятиме відомий проф. Фармаковський, що вже кілька років керує розкопками в Ольвії. Ця екскурсія викликає велике зацікавлення серед західно-європейських вчених. Відомий німецький археолог Гоззе повідомив, що він має намір взяти участь в екскурсії. («Пр. Пр.» ч. 84).

— Всеук. наукова конференція в справі фізкультури відкрилася в Харькові 28 березня (Комуніст.» ч. 74).

— Будинок науки. Президія мійської ради в Харькові

передала Наркомосвіті будинок на вул. Лібкієвста — 33, щоб утворити в ньому Будинок Науки. («Ком.» ч. 82).

— На міжнародню виставу преси в Кельні Всеукр. Бібліотека надіслала зразки старих укр. друків: Львівський Апостол 1574 р., Островський Апокрисис Христефора Філарета — 1598 р., Київський Синопис — 1680 р., Чернигівське руно оршанное 1702 л. та ин. Крім того Держвидат України надіслав на цю виставку видання 19 та 20 ст., що характерні для різних етапів розвитку укр. культури та друкарства; перші видання укр. класиків, зразки укр. преси, соціалістичні Женевські видання укр. мовою й видання різних укр. видавництв — разом 242 примірники («Пр. Пр.» ч. 66). —

— На ту ж виставу висилає свої експонати також державний драм. театр ім. Франка. По-між ними є альбом, в якому вміщено театральні афіші, лібрето, рецензії, картки й пояснення до п'єс «97», «Лісова Пісня», «Вій», «Сон літньої ночі» то-що. («Пр. Пр.» ч. 66).

— Державна капела «Думка» виїхала з Києва в турне по Україні. Капела відвідала Одесу і має заїхати також до Харькова. («Комуніст.» ч. 76).

— Харьківська художня капела кобзарів ім. Т. Шевченка давала концерт у Києві. Капела зараз повертає з концертної македрівки по РСФСР та БССР. Вона давала концерти в Вороніжі, Тамбові, Пензі, Сизрані, Самарі, Рязані, Тулі, Орлі, Брянську, Гомелі та Коростені. («Пр. Пр.» ч. 79).

— Всеукр. музейна конференція має відбутися в квітні місяці в Києві. («Пр. Пр.» ч. 78).

— 2-го всеукр. конференція агрономів відбулася в Харькові. («Пр. Пр.» ч. 66).

— Відрядження студентів за кордон. Президія Вищої Ради Нар. Госп. в Харькові приділила 5.000 карб., щоб відрядити за кордон студентів харьківського технілічнського інституту обізнатися, як там налагоджено роботу на промислових підприємствах. («Пр. Пр.» ч. 84).

— 100 інженерів за кордон висилає в біжучому році українська промисловість для ознайомлення з закордонною технікою і методами роботи найбільших і найкращих підприємств. («Комуніст», ч. 72).

— Наркомос України цими днями увалив доповідну записку до Совнаркому про асигнування 100.000 карб., на видавня укр. художньої літератури. («Комуніст», ч. 80).

— Нові призначення. Замість Дудника ділі уповноваженим уряду про засівну кампанію буде Шліхтер. Голову Верховного суду УССР — Крушко призначено на члена колегії Наркомюсту. Перед Президією ВУЦВК піднято клопотання про звільнення Ряшко від обов'язків заст. Наркомосвіти («Пр. Пр.» ч. 78).

— Лікарі на Україні. На з'їзді лікарів Наркомздоровля Єфімов повідомив, що на Україні є зараз біля 11.000 лікарів, причому 5.000 з них працюють у Києві, Харькові, Одесі і Дніпропетровському, де 1 лікарь припадає на 290 чол. населення. Решта лікарів працює на провінції, де 1 лікарь припадає на 7.500 чол. Лікарів, що мають стаж до 5 літ — є 41,7 відс., до 10 літ — 20 відс. Це все лікарі випущені під

час військовий і громадянської війни і не мають достатньої кваліфікації. Взаємини між старими й молодими лікарями нездорові. Пересічна плата лікареві 80 карб. місячно. («Комуніст», ч. 75).

— День птиці було улаштовано у Харькові 1 квітня. На «Радянській» площі зібралися члени т-ва захисту тварин і рослин і після мітингу й параду, вирушили до скверів і садів, де поставили до 600 шпачкарель. («Комуніст», ч. 74).

— Т-во захисту тварин та рослин порушило перед ВЦВК справу про оглошення державним заповідником Григор'ївського лісу під Харьковом («Ком.» ч. 77).

— Жидівська колонізація на Амурі. На зборах жидівського партактиву харьківської парторганізації, після доповіді Кіпера, було прийнято резолюцію, в якій відзначається, що виділення судільного земельного масиву — Біро-Біджанського району на Далекову Сході — для масового жидівського переселення, де можна буде утворити автономний національний край, ділком відповідає національній політиці ком. партії. Жидівський партактив констатував ділі, що в сучасний момент посилення соціалістичного сектору в сов. господарстві, розвитку держторговлі і кооперації і зв'язаного з цим погіршення економічного стану напівтрудових мас, посилюється прагнення жид. «трудящих» і «декласованих» шарів населення до землекористання й що поширення можливостей до переселення набірає особливого значіння. Поруч з цим збори відзначили наявність з боку націоналістичних і сіоністських груп спроб використати становище жидівської бідноти в момент виділення Біро-Біджанського району, як центру майбутнього національного автономного краю з метою розповсюдження націоналістичних ідеологій навколо цієї роботи. Збори найшли за потрібне посилити роз'яснювальну роботу серед широких мас і популяризувати

ідею большевицького вирішення національного питання взагалі і жидівського питання в ССР зокрема. («Комуніст». ч. 73).

— 68 жидівських родин з Полтави просять наділити їх землею на Херсонщині, Криворіжжю, Маріупільщині, Запоріжжю або в Криму. Комуна з 8 жид. родин клопочеться про землю у Біро-Біджанському районі на Далекому Сході. («Ком.» ч. 75).

— 2 квітня відбувся в Харькові мітинг ОЗЕТ'у, на якому було зазначено що досі на Україні на землю посаджено біля 10 тисяч жид. родин, котрим дано біля 130.000 гект. землі і з котрих організовано 140 сел.

В прийнятій на мітингу резолюції говориться, що збори обіцяють урядові і ОЗЕТ'ові активну допомогу в справі землевпорядження жидів в ССР, зокрема в Біро-Біджанському районі, якому належить стати цвітучою національно-культурною частиною великого ССР. («Комуніст». ч. 80).

— Екскурсії на могилу Шевченка. Президія Шевченківського Комітету в Харькові після доповіді Соцвиху, постановила як найкраще поставити дитячі екскурсії на могилу Шевченка. Ухвалено організувати екскурсії за таким маршрутом: Київ—Київ — могила Шевченка — Дніпрельстан. — Шевченківський Інститут до 1 травня видає екскурс-проводника на могилу Шевченка. 36.000 карб., що їх асигновано на впорядкування могили Шевченка розподілено так: на збудування готелю призначається 30.000 карб. на меліоративні роботи — 4.000 карб. і 2.000 карб., на переведення колективу на крайній пам'ятник Шевченкові. («Пр. Пр.» ч. 83).

— Вукоспілка запрошена на кооперативні з'їзди у Франції та Англії. XV конгрес Кооперативної Федерації у Франції

Вукоспілка доручила привітати своєму представникові у Парижі, а 60 кооперативний конгрес в Англії — своєму представникові у Лондоні («Комуніст». ч. 77).

— Акад. Багалій передав свою бібліотеку науково-дослідчій кафедрі історії укр. культури. Окрвиконком запропонував міськраді дати під цю бібліотеку відповідне приміщення («Комуніст» ч. 81).

— Туберкульозний трьохденник відбудеться в Харькові 5, 6, і 7 травня («Комуніст.» ч. 81).

— Таксі у Харькові. Комгосп замовив для Харькова 24 таксомотори. Плата за проїзд одного кілометра становитиме 40 коп. («Ком.» ч. 81).

— Передача аеропланів. 16 квітня на Харьківському аеродромі відбулася передача 8 нових літаків, збудованих на кошти зібрані підчас тижня оборони. Ці літаки увходять до складу ескадрилі «Розрив». («Ком.» ч. 82).

— Планування заводів в районі Дніпрельстану. При ВРНГ утворено спеціальну комісію для розроблення плану будівництва нових заводів республіканського і місцевого значіння в районі Дніпрельстану — майбутніх споживачів енергії Дніпровської гідростанції («Комуніст». ч. 76).

— Показове кроликове господарство закладається на Київщині. З огляду на те, що перспективи кролиководства дуже добрі — порушено клопотання про збудування у Києві фатрової фабрики (напелюхів) для використання кролячого хутра. («Комуніст». ч. 74).

— Постанова III сесії ВУЦВК'у про промфінплан УССР на 1927-28 рік: забезпечити енергійний розвиток укр. металургії; домогтися асигнування коштів на

поширення паровозобудівництва на Ук. аї і, заклад нових копалинь та реконструкцію хемичної промисловости; своєчасно подбати про споживання енергії Дніпрестану, готуватися до 7 год. роб. дня; безумовно зазирити собівартість будівництва на 15 відс. («Комуніст» ч. 73).

— Сов. будівництво. Торік на Катринославській копальні почали будувати нову велику електростанцію. Заклади фундаменти, прийняли деяке закордонне устаткування для стації, а потім від Донугілля прийшов наказ припинити роботу. Кільки десятків тисяч карб., пропало даремно. Для копальні виписали з Німеччини мостовий кран, тоді як такі крани кращої якости виробляє Краматорський завод. У Маніївці через технічний недогляд нещодавно збудовану загать прорвало — кілька тисяч карб. збитків. («Комуніст». ч. 72).

— Поклади білого кварцю найдено коло Житомира біля 8 міл. пудів.

— В околицях Ушоміти знайдено поклади дуже цінного залізняка, що з нього виробляють панцирну сталь. Запаси опреділюють в 5 міл. пудів.

— Радиоактивну грязь знайдено на річці Гнилоп'яті, що дає можливість влаштувати в тому районі курорт всеукр. значіння. («Комуніст». ч. 77).

— Поклади графіту найдено в районі П'ятихатки; перед цим були знайдені поклади графіту в районі Бердянська. Єдині в світі поклади графіту на острові Цейлоні вже майже вичерпуються, чому нахідка покладів графіту на Україні матиме світове значіння. («Комуніст». ч. 74).

— Поклади бурштину недалеко від Києва, на правому березі Дніпра відкрив інж. Василенко. Знайдений бурштин не гірше від німецького, запаси якого, близько Німецького моря, вже при-

ходять до кінця, а були з найбільших в світі. («Комуніст». ч. 72).

На українських землях.

На Волині, Холмщині, Підляшшю та Поліссі.

— Укр. Кооперативний Банк. 1 квітня відбулися другі річні загальні збори цього банку в Бересті, на яких було затверджено біляєс на 1927 рік та поділ зисків, з котрих частина припадає і на укр. школу в Бересті та на церковну справу, та бюджет банку на рік 1928. Серед вільних внесків порушено було питання про уділення позичок селянам-хліборобам. («Укр. Нива». ч. 34).

В Галичині.

— З'їзд філій «Сільського Господаря». У Львові відбувся з'їзд представників філій «Сільського Господаря» та агрономів, в кількості 71 учасників. Після заслухання привітань з'їзд заслухав ряд рефератів, обговорив їх і ухвалив певні постанови. Між иншим з'їздом було одобрено цікавого проєкту, а саме: щорічного святкування свята «Сільського Господаря», яке мало би відбуватися 16 травня («Ціло». ч. 82).

— Пробуджена Верховина. Не зважаючи на матеріальні злидні, останніми часами Верховина починає прокидатися до культурно-національного і політичного життя. Наглядним доказом цього є заложення майже в кождім селі читальні «Просвіти», які найбільшого пресвадять інтенсивну культурну роботу. Верховина в останні роки своєю жертвенністю на «Рідну Школу» на «Просвіту», «Спілку Івалідів», випередила навіть ті повіті, які мають стару славу. («Новий Час». ч. 47).

— Обійшли українців. Для міста Львова призначило міністерство 150.000 злотих на підтримку фізичного виховання,

а магістрат 110.000 зл. Разом — 260.000 зл. З цієї суми лише укр. т-ва нічого не дістали. («Новий Час». ч. 47).

На Буковині

— Шевченківське свято в Чернівцях: Шістдесятському річницю смерті Т. Шевченка буковинські українці обходили 25 березня святочним концертом в Чернівцях, влаштованим співоцьким т-вом «Буковинський Кобзарь». Програма свята зложився з декламацій, співу та музики. Радісним і приємним об'явом було прибуття на свято селян, з далеких закутків Буковини. («Рідний Край». ч. 14).

— Тяжке становище буковин. гуцулів. Як пише буковинська газета «Боротьба», гуцули ходять у чорних брудних сорочках, а діти голі, попухлі і пошіпілі, з голоду плачуть на печі, Багато з них їсть лише по разі на два дні, багато людей померло з голоду та від голодної хвороби. («Кан. фарм.» ч. 13).

Газетні звістки.

— Присуди смерті. В Умані відбулася розправа над старшиною Козловим, адвокатом Савковим і робітником Алімовичем, що їх обвинувачено у шпигунстві. Всіх засуджено на кару смерті. («Діло». ч. 84).

— Арешти та масові розстріли. В Харькові в зв'язку зі зростом сепаратизму заарештовано більше як 200 осіб. Серед заарештованих називають видатного укр. діяча Кубаря. На Чорноморщині засуджено до розстрілу 15 козаків, що належали до повстанського загону. В Севастополі за участь в протибольшевицькому русі розстріляно 8 бувших старшин. («Возрожденіє». ч. 1052).

— Селяне побили колоністів. На Кримщині в

жид. переселенським районі стався сутичка між місцевими селянами і жидами — колоністами. Селяне розгромили культурні установи жид. колоній. Кілька жидів поранено. Погром був припинений прибувшим відділом ДПУ. («Рухль». ч. 2247).

— Укр. театр у Москві. Укр. колонія у Москві рішила зорганізувати там зразковий укр. театр. Мета театру: обслуговувати мистецькі потреби українців, що живуть там численно, та знайомити московський загаль з нашим мистецтвом. («Діло». ч. 84).

— Мільйони на жид. колонізацію. Жидівський мільйонер Юлій Розенвальд в Чикаго зобов'язався дати п'ять мільйонів доларів на колонізацію жидів в Криму та на Україні, скоро другі жиди зложать другі п'ять мільйонів на ту ж ціль. («Укр. Голос». ч. 13).

— Внесення укр. клубу в польськ. сеймі. Після короткого мотивування укр. союмовий клуб пропонує регуляційній комісії сейму випрацювати новий регулямін, який шанував би рідну мову непольських народів та забезпечив свободу слова в сеймі. («Діло». ч. 73).

З життя

укр. еміграції

В Чехії.

— В Подебрадах 25.IV відбувся виклад пр. О. Лотоцького: «Українська церква». Почавши з часів Володимира Святого, і з'ясувавши, чому саме Володимир прийняв християнську релігію Візантійського обряду, референт змалював в своїй лекції цілу історію Православної церкви від цих стародавніх часів аж до наших днів. Підкреслив вплив укр. церкви на політичне життя укр. в часі козаччини і занепад її за російського панування. Вказав,

що стремління до самостійності — автокефалії жили ввесь час в укр. церкві, з'ясував істоту автокефалії, як певного устрою церкви. Закінчив свій виступ, розмовивши про боротьбу за автокефалію вже за часів рос. революції й Гетьманату... Лекція викликала дуже велике зацікавлення у слухачів. Особливо цікаво було послухати про останній період — боротьбу укр. духовенства, мирян і уряду з зросійщеною частиною укр. церковного собору в 1918 р. — тим більше, що оповідав про це один із активніших учасників подій, який, як відомо, був тоді міністром ісповідань.

— Лекції по Українознавству. 1 квітня 1928 р. відбулася лекція Проф. С. Тимошенка на тему Українське мистецтво — «Будівництво». Реферат в своєму вигляді дав історію розвитку українського будівництва, показав своєрідність українських стилів. Зазначив, що по-за татарською руйною і знищенням Києва Андрієм Богалицьким до змищення пам'ятників української старовини спричинились особливо реставратори — московські архітектори, що реставрували українські старовинні церкви в стилі цілковито чужому українському духові — т. зв. псевдо-російському стилі.

Головна думка, що її перевів і доказав референт — це та, що своєрідний і найбільш повний вияв свій українське будівництво досягало завжди за часів самостійного державного існування українського народу — часи князівської Русі, часи козацької держави і що з відродженням державного життя українського можна чекати і відродження розвитку українського будівництва. Виголошена була лекція з великим піднесенням і справила на аудиторію найкраще враження.

— Шевченківські свята в Подєбрадах. 10 березня Укр. Госп. Академія разом зі студентськими громадами улаштувала урочисту академію, на яку крім укр. колонії з'явилися і чис-

ленні гості — чехи. Промовляли по чеському — доц. Бочнрвський, по українському — проф. Славинський.

— 31 березня відбувся концерт з участю об'єднаного хору — Празького й Подєбрадського і окремих солістів — що приїхали з Праги — пі і па Д'яченкових, п-ні Мамонькової і инш.

— 1 квітня Союз укр. жінок улаштував вечір — концерт з різноманітним програмом — співи, деклямації; також було представлено містерію «Великий льох».

У Франції

З життя Товар. б. воєнків армії УНР.

— З'їзд міжнародних і вальдівських організацій. 31 березня б. р. в Парижі відбувся з'їзд міжнародних і вальдівських організацій. Мета з'їзду — підготовка загального з'їзду всіх івальдівських організацій цілого світу для розгляду питань: справи загального миру та помочі інвалідам всіх держав. На з'їзді перший раз були присутні представники Германії та Австрії. На з'їзд був запрошений і представник від українських івальдів генерал Удовиченко. Майбутній з'їзд відбудеться в цьому році в вересні міс. в Люксембурзі.

В Туреччині.

— Українська Громада в Туреччині. Працею ініціативного гуртка, під головуванням сотника Забелло, закінчено справу об'єднання українців в Туреччині, і вже народилася там Українська Громада, в склад якої ввійшли: бушацька Царьгородська Рада та представники усіх округових земляцтв Великої України, се-б-то: Херсонщини, Галичини, Сполучених земляцтв Подільля та Волині, Київщини, Катеринославщини з Запоріжжям, Таврії з Кримом, Кубані з Терциною та Чорногоріям.

Українська Громада в Туреччині цілком безпартійна: об'єднує українців всіх політичних течій лиш під гаслом «За Рідний Край».

Громада має метою об'єднати всіх українців Туреччини задля захисту їх економічних та духовних і національних інтересів. Крім того Громада буде проводити культурно-освітню працю. Головою Громади залишився Голова бувшої Ради в Туреччині М. А. Зош-Кравченко з Полтавщини, Генеральним писарем Громади призначено голову сполучених землячів Поділля та Волині сотника Забелю Миколу з Кам'яця.

— Відозва — закликає Українська Громада на Туреччині організує бібліотеку-читальню, хор та аматорський гурток, що так необхідні для успішної культурно-просвітньої праці серед українців на Туреччині. За відсутністю коштів та дуже скрутного матеріального становища членів молоді Громади звертаємося до всіх укр. видавництв, книгарень, та до укр. громадянства, через посередництво співчуваючих часописів, в великим проханням надсилати все, що це може.

Потрібні: історичні книжки, російсько-українські словники, література (красне письменство), брошури на сучасні теми, драматичні твори, ноти, журнали старі, мапи України, портрети гетьманів, письменників, артистів та діячів руху, календарі, зразки вишиванок, листівки, національні відзнаки, стрічки то-що.

Надсилати пожертви просимо на адресу: Monsieur Zabello Nicolas capitaine. Rue Karnavoula 23. Pera. Istantboul. Turquie.

Генеральний секретарь —
сотник М. Забелю

На Далекому Сході.

— Шевченківське свято. Українці Далекого Сходу в Манджурії також шанують свого апостола і, як в попередні роки, так і зараз, цілим рядом свят, вечерів, присвячених пам'яті Т. Г.

Шевченка, показали, наскільки живою стоїть там національне чуття.

В одному місті Харбині було влаштовано 5 вечерів. 25 лютого — в приватній Гімназії Андерса п. о. Гордізевським було відслужено панахиду на укр. мові, після якої п. отець виголосив дуже гарну промову, підкресливши значіння і роль Шевченка. Один з учителів прочитав реферат на тему «Життя і роля Шевченка в укр. літературі» В пригороді м. Харбина, т. зв. «Московські казарми», в цей же день було поставлено «Назар Стодоля». Були крім того декламації, ешеви хору і маленька передмова перед виставою.

У старому Харбині також був вечір, присвячений Шевченкові.

В робітничому районі, депо та службах Кит. Вост. залізниць, в ялубі вузла був так само влаштований вечір. Реферат, співи хору та декламації — складала програму.

Нарешті п'яте свято було влаштоване в Х. С. М. Л. Панахиду одслужив на укр. мові п. о. Трофанов, був просівавший «Заповіт». Було прочитано три реферати: 1 — «Життя і діяльність», 2. — «Спадщина» (читала дитина) і 3. — «Роль Шевченка в відродженню української нації». Декламації і під нінець просівано «Ще не вмерла Україна».

Видавництвом «Зелений Клин» видана книжечка «Тарас Шевченко».

По всіх сятах і вечерах салі були переповнені й пройшло так, що краще бажати не треба.

По залізанці українці, як в попередні роки, святкували пишню день народження Т. Гр. Шевченка. На містах більших станціях були влаштовані вечори. Наст. Куанчендай початок свята було затримано на деякий час, чекали поки посходяться потяги, що підвозили гостей на свято.

Характерне те явище, що той рік на лінії свята починалися співом «Заповіту», а кінчилася співом — «Ще не вмерла Україна». Світська преса відняла тілий галас, бо, мовляв, всі службовці є окупідані. Сов. преса докоряла «Культ-просвіті» в тому, що вона допускає «такое безобразіе», що

робітники співають національний гімн, а не інтернаціонал. Але в цьому році так само вийшло і, в більшості, свята одчинялися «Заповітом», і зачинялися співом «Ще не

вмерла Україна». Це показує, що, не дивлячися на утиски та ярмо, росте сила укр. народу. Слава нашим землякам — на Далекому Сході суним!

З м і с т.

— Париж, неділя, 29 квітня 1928 року — ст.1. xxx — ст. 2. О. Лотцький. Пам'яті В. Б. Антоновича — ст. 3. — С. Володимирів «Дні системи». — ст. 9. Р. О. Листі з Праги — ст. 16. — O b s e r v a t o r. З міжнародного життя — ст. 19. Лист селянина з Ставропольщини. XI. — ст. 22. З преси — ст. 23. Х р о н і к а. — З Великої України — ст. 25. На укр. землях — ст. 28. Газетні звістки — ст. 29. З життя укр. еміграції — В Чехії — ст. 29. — У Франції ст. 30. — В Туреччині — ст. 30. — На Далекому сході ст. 31.

В неділю 29 квітня с.р. в Українській Православній Церкві (96, Bd. Auguste Blanqui, Paris VIII)

відбудеться служба Божа

Початок о 10-30 год. ранку.

На користь інвалідів

Управа Т-ва б. воєнків армії УНР улаштує 12 травня с.р. о 8,30 веч. в Salons Jean Goujon, 8, rue Jean Goujon, Paris (VIII)

КОНЦЕРТ-БАЛЬ

Білетн можна набувати: 1. у скарбника Т-ва п. Рудичева, 42, Rue Denfert-Rochereau, Paris (V), 2. у адміністратора Україно-Кавказького Клубу «Незалежність» п. Чорного-Лучко, 21, Rue de l'Odéon Paris (VI) і в день концерта при вступі.

Білетн по 25 і по 10 фр.

УПРАВА Т-ВА.

Редакція і Адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris V.

Поштова адреса: «Le Trident» (Tryzoub). Boite post. № 15. Paris XIII.

Редагує—Комітет.

Адміністратор: Іл. Косенко

Le Gérant: M-me A. Perdrizet.